

НЕСАМОСТІЙНІСТЬ ДОРΟΣЛОЇ ЛЮДИНИ ЯК ВИГІДНИЙ ВИБІР

Самостійність це одна з базових характеристик особистості, за якої людина здатна визначати свої потреби, задовольняти їх і нести відповідальність за наслідки вчиненого вибору. Іншими словами, самостійність — це особистісна відповідальність.

Початок періоду дорослості особистості (20 років, за Е. Еріксоном [3]) співпадає з настанням повної цивільної дієздатності особи [2], що також означає повну відповідальність. Розвинена самостійність як особистісна риса дозволяє дорослій особі користуватися всіма привілеями повної цивільної дієздатності. Однак, деякі особи дорослого віку обирають не бути самостійними у повній мірі. Здебільшого це відбувається через страх відповідальності, яка є неминучим наслідком самостійних рішень та вчинків.

Несамостійність — це вибір, навіть якщо особистість формувалася у обставинах, що пригнічували розвиток її самостійності (наприклад, надто авторитарна або навпаки надто ліберальна виховна тактика). Доросла людина, попри не заохочення її самостійності оточенням у підлітковому віці, здатна відслідкувати не вигідні наслідки власної несамостійної поведінки і, за бажанням, намагатися цю особливість змінити. На додачу, варто поглянути на самостійність як на своєрідне досягнення особистості внаслідок підліткового протесту. Отож, якщо цього не відбувається, можна стверджувати, що несамостійність особи дорослого віку — це її вибір, який є вигідним для неї як носія несамостійності.

Будь-які особистісні риси дорослої людини існують у вираженій формі доти, доки вони їй вигідні. Втім, вигода може бути неусвідомлюваною.

Розглянемо вигоди несамостійності як риси особи дорослого віку.

Відсутність відповідальності за свої дії чи бездіяльність. Відсутність відповідальності відбувається шляхом її перекладання. Тобто фактично відповідальність особи все одно є, однак психологічно вона її не відчуває. Натомість, у несамоствійної особи складається враження, що відповідальність за неї несе хто завгодно, окрім неї самої.

Відсутність необхідності обирати. Потреба обирати є невід'ємною і часом не простою частиною життя людини, адже вибір — це також і відповідальність за нього. Перекладаючи відповідальність за своє життя на інших людей, необхідність обирати зводиться до мінімуму. Водночас, саме можливість обирати дозволяє будувати власне життя таким, яким хочеться його бачити людині.

Можливість зберегти самоповагу. Задача психіки — захищати людину від переживань, які потенційно загрожують її уявленням про себе [1, с. 81]. Самоствійні рішення та дії не завжди призводять до успішних результатів, що може суттєво похитнути самооцінку, якщо вона не є достатньо стійкою.

Ясність майбутнього та стабільність. Людина, що не чинить самоствійний вибір, слідує вибору, зробленим замість неї. А у соціумі завжди є готовий сценарій життя розвитку індивіда (освіта, робота, сім'я). Плюси цього сценарію у прогнозованості та відносній ясності, а отже — стабільності. Однак, цей соціальний план не обов'язково враховуватиме всі особисті інтереси індивіда.

Хибна відсутність страху від невідомості. Ясність майбутнього (див. попередній абзац) продукує відчуття передбачуваності. Однак, ця відсутність страху невідомості діє лише в короткостроковій перспективі. Глобально ж, саме страх невідомості (або — страх життя) штовхає людину до перекладання відповідальності за своє життя на плечі інших.

Позиція жертви. Ця позиція є досить зручною, адже людина-жертва може маніпулювати оточенням через почуття провини.

Попри всі зазначені вигоди несамостійності як особистісної риси, вона має суттєвий недолік: розгубленість через неможливість поладнати з власними бажаннями. З одного боку, відсутність тиску відповідальності (яка вже перекидана на інших) дає індивіду простір і час прислухатися до своїх почуттів та бажань значно частіше і ретельніше, ніж це може робити людина, завантажена різними формами відповідальності. З іншого боку, відсутність навички самостійних рішень і дій призводить до того, що працювати зі своїми почуттями та бажаннями людина не може (бо не вміє та боїться). Отож, ці почуття та бажання або лишаються нереалізованими, що фруструє людину, або витісняються, в результаті чого людина навпаки перестає їх чути (захисний механізм психіки).

Підсумовуючи, несамостійність – це наслідок глибинного страху життя. Коли життя здається надто небезпечним, непередбачуваним і страшним, людина обирає залишитися у приємному підлітковому стані, де завжди є «дорослі», які заберуть на себе тягар відповідальності як складової дорослого життя.

Список використаних джерел

1. Стишенок І.В. Тренінг уверенности в себе. Развитие и реализация новых возможностей. СПб: Речь, 2008.
2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV [Електронний ресурс]// Відомості Верховної Ради України 18.12.2016. – № 30, 34. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15/conv/page>
3. Erikson, E. H. Childhood and society. New York: Norton, 1950.